

مقاله پژوهشی: تحلیل آماری تأثیر جهانی‌شدن بر آموزش عالی در ایران

حسین ابراهیم‌آبادی؛ محمدرضا کلاهی؛ علیرضا صالحی^۳

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۱/۰۶

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۲۸

چکیده

مقوله آموزش عالی و تأثیر پدیده جهانی‌شدن بر آن، تاکنون موضوع پژوهش‌های بسیاری بوده است. به‌طورکلی برای دست یافتن به فهم و درکی عمیق از موضوع جهانی‌شدن دانشگاه و نظام آموزشی، باید شناخت متقنی از مقوله جهان‌شدن و به‌ویژه جهانی‌شدن فرهنگ در ذهن داشت. از این‌رو، پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و به بررسی تأثیرات جهانی‌شدن بر آموزش عالی در ایران پرداخته است.

در این مقاله، ابتدا شاخص‌های پژوهش از دل ادبیات تحقیق استخراج شده و با ۱۵ نفر از خبرگان آگاه و متخصص و یا دارای تجربه تحصیل و تدریس در این حوزه در میان گذاشته شده‌اند. پس از آنکه شاخص‌ها نهایی شدند، پرسشنامه محقق‌ساخته به خبرگان مذکور ارائه شده تا روایی و پایایی آن به دست آید. سپس، تجزیه و تحلیل آماری بر اساس آزمون‌های تی تک‌متغیره، رگرسیون و ... انجام گرفته است.

جامعه آماری پژوهش حاضر دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی واقع در سطح شهر تهران بوده که عبارت‌اند از: دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه علم و صنعت، دانشگاه خواجه‌نصیرالدین طوسی، دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه سوره، دانشگاه علم و فرهنگ، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، دانشگاه شاهد، دانشگاه علامه طباطبایی و همچنین واحدهای تهران شمال، تهران شرق، تهران جنوب و تهران غرب دانشگاه آزاد اسلامی بوده است. در این پژوهش، تعداد ۴۰۰ پرسشنامه توزیع شده است که در نهایت، ۳۸۴ پرسشنامه قابل تحلیل گردآوری شده است، بدین معنا که اعضای مورد مطالعه پژوهش حاضر نیز ۳۸۴ نفر از دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی بوده که پرسشنامه‌ها بر آن اساس توزیع شده است.

کلید واژه‌ها: جهانی‌شدن، بین‌المللی‌شدن، آموزش عالی.

۱. دانشیار پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

۲. استادیار پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

۳. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری فرهنگی Alireza.salehi59@gmail.com

«جهانی شدن» واژه مناقشه‌برانگیزی است که در تعریف، طیف گسترده‌ای از آراء و نظریات متعددی را متوجه خود ساخته است. همان‌طور که شولت (۲۰۰۰) اشاره می‌کند، از نظر بسیاری از مردم، واژه جهانی شدن یادآور پیشرفت، عدالت و صلح است، درحالی‌که برخی دیگر این واژه را بیانگر تبعیض، مصیبت و بحران می‌دانند (به نقل از حکیم زاده و عطاران، ۱۳۸۴: ۲۳۶). جهانی شدن، شعر مورد علاقه قرن بیست و یکم است. در این فرآیند، ما شاهد فشرده‌سازی بی‌نظیری از زمان و فضا هستیم، به نحوی که کالاها، خدمات، مردم و اطلاعات، حرکتی سریع‌تر از همیشه را آغاز نموده‌اند (وانشیکا کت، ۲۰۱۹).

بسیاری از کشورهای جهان طی سه دهه گذشته، راه جهانی شدن را آغاز نموده‌اند. این دوره شاهد افزایش تجارت جهانی، بین‌المللی شدن سرمایه و سایر منابع و همچنین افزایش دانش و فناوری در میان اقتصادهای توسعه‌یافته و در حال ظهور بوده است (سیدارتان و ننداپاران، ۲۰۱۸). از روند جهانی شدن طی سه دهه اخیر، برخی کشورها متضرر و برخی نیز منتفع شده‌اند، به نحوی که یکی از آخرین گزارش‌هایی که در باب تأثیر جهانی شدن به‌ویژه در رشد اقتصادی کشورها داشته است، حاکی از آن است که سوئد در میان ۴۲ کشور مورد بررسی در فاصله سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۶، بیشترین بهره را از فرآیند جهانی شدن برده است (ویب، ساج و وینلت، ۲۰۱۸). همچنین تفکر آزاد، بازارهای آزاد و تجارت آزاد منجر به کاهش تاریخی فقر جهانی، افزایش امید به زندگی و افزایش سطح بهره‌هوشی شده است. طبق برخی آمار و ارقام، از سال ۱۹۹۰ بدین سو، تغذیه و مرگ‌ومیر مادران به یمن پدیده جهانی شدن، بیش از ۴۰ درصد کاهش یافته است (درک تامپسون، ۲۰۱۹). با این همه، برخی از پژوهشگران بر این نظر بوده‌اند که جهانی شدن، آسیب‌هایی را نیز به همراه داشته است. یکی از مشهودترین آن‌ها، نابرابری درآمدی در ایالات متحده در دهه ۸۰ میلادی بوده که به‌طور عمده آن را با پدیده صادرات محصولات تولیدشده توسط گروه‌های نوپای صنعتی مرتبط می‌دانند (کراگمن، ۲۰۱۸).

از دیگر سو، جهانی شدن مفهومی است که به مجموعه‌ای از تحولات اقتصادی، اجتماعی، فنی، فرهنگی و سیاسی به‌عنوان عامل فزاینده وابستگی متقابل، همگون شدن و تعامل میان

افراد و شرکت‌ها در مکان‌های مختلف اطلاق می‌شود. به عبارتی دیگر، جهانی شدن عبارت است از واقعیتی که با وجود عواملی همچون اقتصاد جهانی، فناوری جدید اطلاعات و ارتباطات، ظهور شبکه بین‌المللی دانش، نقش زبان انگلیسی و سایر نیروهای خارج از محدوده کنترل مؤسسات دانشگاهی شکل می‌گیرد (التباخ و همکاران، ۱۳۹۴).

در این میان و تا آنجا که به مقوله آموزش عالی مربوط می‌شود، دانشگاه‌ها همیشه تحت تأثیر روندهای بین‌المللی بوده‌اند و تا حد مشخصی دانشمندان در اجتماع بین‌المللی وسیع‌تر و مؤسسات دانشگاهی، به پژوهش و فعالیت می‌پردازند. در واقع چنین رویکردی ایجاب می‌کند که آموزش عالی به‌عنوان یک نهاد اقتصادی مدنظر گرفته شود، اما قرن بیست و یکم بر اهمیت شرایط جهانی شدن افزوده است. در این میان، توجه به بُعد فرهنگی پدیده جهانی شدن بیش‌ازپیش خود را نمایانده و مفهوم آموزش عالی شاهد تغییرات شگرفی بوده است، به نحوی که صاحب‌نظران آموزش عالی در نشست‌های بین‌المللی و تخصصی خود، گام‌های بزرگی را برای همگرایی و پیوستگی عمیق‌تر فرهنگ و نظام آموزش عالی برداشته‌اند (لوپز و کامبوتو، ۲۰۱۱).

به‌عنوان مثال، در اجلاس جهانی آموزش عالی (پاریس، ۱۹۹۸) اجلاس تخصصی آمریکا و اروپای شمالی (گلیون، ۱۹۹۸) و اجلاس توسعه علمی و تعهد اجتماعی کشورهای آسیا و اقیانوسیه (تهران، ۱۹۹۹)، نه تنها به تناسب میان علم و آموزش عالی با بافت و ارزش‌های فرهنگی و التزام اجتماعی نهاد دانشگاه تأکید شده است، بلکه از رابطه و همکاری میان دانشگاه، جامعه و فرهنگ برای پاسخگویی به نیازهای آینده و حل مسائل فرهنگی و اجتماعی جوامع سخن به میان آمد (به نقل از ابراهیم‌آبادی، ۱۳۹۵: ۳۰).

چنانچه آرنوف و تورس (۲۰۰۷) در تحقیقات خود چنین شرح می‌دهند که در مجموع فرآیند جهانی شدن با تمام مخالفت‌ها و موافقت‌ها در حال وقوع و فراگیرتر شدن است (آرنوف و تورس، ۲۰۰۷)، لوپز و کامبوتو (۲۰۱۱) نیز در پژوهشی، ویژگی‌های جهانی شدن فرهنگی در آموزش عالی را شامل مواردی همچون پداگوژی آموزشی،

رشته‌های تحصیلی، شخصیت‌های علمی، آثار و پژوهش‌ها در سطح جهانی، رشد ایده‌ها و نظریه‌های کثرت‌گرایی در بین مخاطبان دانشگاه، برنامه درسی و آموزش زبان انگلیسی به‌عنوان زبان جهانی برمی‌شمارند (لوپز و کامبوتو، ۲۰۱۱). در حقیقت می‌توان این‌گونه ادعا کرد که آموزش عالی در ایران نیز از ویژگی‌های نامبرده فوق‌میرا نبوده است. به همین سبب در مقاله پیش‌رو، به دنبال فهم و تبیین این مسئله هستیم که وضعیت آموزش عالی ایران در شرایط جهانی‌شدن و تحت استیلای معیارهای جهانی، چگونه است؟

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

با واکاوی و کنکاش در پژوهش‌های داخلی و خارجی موجود، مشاهده گردید که به‌رغم پژوهش‌های گسترده صورت‌گرفته در پیرامون جهانی‌شدن، آموزش عالی و نسبت میان این دو، تاکنون به جهانی‌شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران توجه اندکی مبذول داشته شده و مطالعاتی نیز که در این خصوص صورت‌گرفته است، بدون ورود به میدان پژوهش و موشکافی دقیق آموزش عالی در ایران بوده است. به همین خاطر و با اذعان به چنین فقدان، سعی بر آن بوده که برخی از مهم‌ترین پژوهش‌های نزدیک به موضوع، مورد بازخوانی قرار گیرند که به شرح زیر معرفی می‌گردند.

استروم کیست (۲۰۰۷) در مفهوم‌سازی پدیده آموزش عالی با درهم‌آمیختن دو مفهوم جهانی‌شدن و بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها به این نتیجه می‌رسد که نوآوری‌های فناوری به‌گونه‌ای بی‌امان جهان را در زمان و مکان فشرده ساخته و نظام‌های اقتصادی به‌سرعت به‌سوی محیط رقابتی بازارهای جهانی سوق داده می‌شوند. پیرو چنین رقابتی، به‌طور عمده نهادهای آموزشی نیز با چالش دنباله‌روی از آن‌ها روبه‌رو بوده‌اند. در سطوح دانشگاهی، جهانی‌شدن از سوی اندیشه‌پردازان دانشگاهی به «بین‌المللی‌شدن» تعبیر می‌شود که نه تنها بر برنامه‌های دانشگاهی، اعضای علمی و دانشجویان تأثیر شگرفی دارد، بلکه حتی ساختارهای نوین و مزیت‌های نوینی نیز برای آن‌ها ایجاد می‌کند.

فضال ریزوی (۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان «پسااستعمار و جهانی شدن» به این نتیجه می‌رسد که آموزش به‌گونه‌ای ژرف در فرآیند کنونی جهانی شدن درگیر شده است. وی جهانی شدن را مفهومی می‌داند که تقریباً برای تشریح بسیاری از جنبه‌های زندگی معاصر به کار برده می‌شود؛ از مسائل حاشیه‌ای سرمایه‌داری کنونی گرفته تا کاهش قدرت ملت - دولت‌ها، اوج‌گیری سازمان‌ها و شرکت‌های فراملی، پیدایش فرهنگ جهانی که به چالش با سنت‌های بومی می‌پردازد و همچنین، انقلاب اطلاعات و ارتباطات که موجب چرخش شتابان اندیشه‌ها و سرمایه‌ها شده است.

مریمن و نیکولتی (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «جهانی شدن و آموزش آمریکایی» با رویکردی اقتصادی به بررسی اثرات جهانی شدن بر نظام آموزشی آمریکا پرداخته و در این رابطه، جهانی شدن را چنین مفهوم‌سازی می‌کنند: فرآیند افزایش ارتباطات میان جوامع به‌گونه‌ای که رخدادی در یک بخش از جهان، اثراتی فزاینده برای ملت‌ها و جوامع در نقاط دور از آن دارد.

بابسیل و کاراباجال (۲۰۱۳) گسترش آموزش عالی مجازی و آموزش از راه دور را یکی از ره‌آوردهای جهانی شدن برشمرده‌اند. از نظر این دو به دلایلی چند، گسترش آموزش از راه دور در عصر جهانی شدن بیش‌ازپیش گسترش خواهد یافت. برخی از این دلایل عبارت‌اند از: ۱- در حال حاضر بیش از ۷۷۱ میلیون نفر از جمعیت جهان بی‌سواد و یا کم‌سواد هستند که نیازمند به دسترسی به آموزش رایگان می‌باشند. ۲- بیش از یک‌سوم جمعیت بزرگ‌سالان جهان (تقریباً دو میلیارد نفر) امکان دسترسی به منابع اطلاعاتی چاپی از قبیل کتاب، مجله، روزنامه و غیره را ندارند. ۳- بیش از ۲۵۰ میلیون نفر از کودکان جهان توانایی اتمام تحصیلات پایه را نداشته و بیش از ۱۰۰ میلیون نفر از آن‌ها هرگز امکان دسترسی به آموزش رایگان را ندارند.

آرنوف و تورس (۲۰۰۷) در تحقیقات خود چنین شرح می‌دهند که در مجموع، فرآیند جهانی شدن با تمام مخالفت‌ها و موافقت‌ها در حال وقوع و فراگیرتر شدن است؛ اما آنچه در حال حاضر ضروری است به آن توجه شود، برطرف نمودن این تضاد است که چگونه می‌توان میان تفکر جهانی و عملکرد منطقه‌ای ارتباط برقرار کرد؟ این دو در جهت درک بهتر این موضوع نظریه ملت - دولت را مطرح کردند که قابلیت درک بهتر مفاهیم جهانی شدن را فراهم می‌سازد.

شکوری (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی رابطه میان جهانی شدن و آموزش می‌پردازد. وی از دو منظر به تأثیر جهانی شدن بر قلمروهای مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی از جمله آموزش پرداخته است: الف) از منظر ایدئولوژیک که بر جهان‌بینی نئولیبرالیسم مبتنی است و خصوصی‌سازی آموزش را به‌عنوان شرط ضروری برای کارآمدی و کیفیت بالای خدمات آموزشی مطرح می‌سازد؛ ب) از منظر پراگماتیستی، یعنی بر اساس واقعیت‌ها و مصالح موجود که تغییر در آموزش را به دلیل خلأهای موجود، یعنی ناتوانی دولت‌ها در تأمین مالی بخش آموزش و انعطاف‌ناپذیری نظام آموزشی سنتی در پاسخگویی به نیازهای متغیر، به‌عنوان یک الزام مطرح می‌کند.

قاسم‌پور دهاقانی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «تبیین رویکرد بین‌المللی سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی» به بررسی دیدگاه اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، دانشگاه تهران و دانشگاه علوم پزشکی اصفهان پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان داد که آموزش و ارتقای مهارت‌های زبانی، برقراری ارتباطات علمی و فرهنگی با دانشگاه‌های معتبر خارجی و دادن اختیارات لازم به گروه‌های آموزشی در مورد مبادله استاد و دانشجو با سایر دانشگاه‌ها، لازمه ارتقا و بهبود وضعیت موجود برای رسیدن به وضع مطلوب در راستای بین‌المللی شدن برنامه‌های درسی است.

مهاجری تهرانی (۱۳۹۱) نیز در پژوهشی، تهدیدات و فرصت‌های پدیده جهانی شدن و تأثیر آن بر آموزش عالی را مورد بررسی قرار می‌دهد. داده‌های به‌دست‌آمده در این پژوهش حاکی از آن است که تحولاتی که پدیده جهانی شدن بر برنامه‌ریزی درسی، مدیریت، فناوری

و پژوهش در نظام آموزش عالی ایجاد کرده، در مجموع فرصت‌های مطلوبی را برای آموزش عالی فراهم آورده و تهدیدات حاصل‌آمده، به میزان محدود و در صورت توجه و دقت کافی، قابل کنترل هستند.

رحیمی و نبی‌لو (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «جهانی‌شدن و ضرورت اصلاح دوره‌های آموزش زبان انگلیسی در ایران؛ چالش‌ها و فرصت‌ها» اذعان داشته‌اند که در فرآیند جهانی‌شدن، برخی از زبان‌ها در سطح جهانی کاربرد وسیع‌تر و بیشتری پیدا می‌کنند. این در حالی است که زبان‌های دیگر کم‌کم از صحنه ارتباطات جهانی و حتی کشوری محو می‌شوند. در این میان، زبان انگلیسی در رأس زبان‌های خارجی قرار داشته و نقش آن به‌عنوان زبانی بین‌المللی تثبیت گردیده و علاقه روزافزونی به یادگیری این زبان پدید آمده است.

دیتو^۱ (۲۰۰۹) در تحقیق خود با عنوان قوم‌نگاری انتقادی، جهانی-محلی، فرهنگ پویا و هویت دانش‌آموزان در کراچی پاکستان، شیوه‌های تدریس و رسانه‌ها را به‌عنوان مرکز جهانی‌سازی و محلی‌سازی تعبیر می‌کند. او در تحقیق خود دریافت که برنامه‌های آموزشی به‌خصوص متون کتاب‌های درسی، یک حس هویت ملی را در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند. این منابع ملی-محلی شامل سه درس به‌هم‌پیچیده دینی/خداشناسی (اسلام) و زبان‌شناسی ملی‌گرایی (اردو) و منطقه‌ای (علوم اجتماعی می‌باشد).

راج^۲ (۲۰۱۱) در تحقیق خود با عنوان تحلیل جهانی‌شدن و آموزش عالی در مالزی به این نتیجه دست یافته که شکی نیست که روند تغییرات جهانی‌شدن آموزش در آینده نیز ادامه پیدا خواهد کرد. پس مؤسسه‌های آموزشی و اشخاص درگیر با آموزش، می‌بایست حوزه‌های جدید جهانی‌شدن را درک کنند. البته باید استراتژی‌های پیشرفت و راه‌حل‌هایی برای دست‌وپنجه نرم کردن با فشارهای ناشی از جهانی‌شدن مدیریت آموزش عالی را داشته باشند. او معتقد است یکی از عناصر مهم فشارهای محیطی آموزش عالی در مالزی، برخاسته از تأثیر سرویس‌های تأمین‌کننده تحصیلات بین‌المللی در این کشور است.

کارنوی^۱ (۱۹۹۹) بر این باور بوده که جهانی شدن بر آموزش تأثیرات بسیاری داشته است. وی سه نوع گسترده از اصلاحات را در آموزش در نظر گرفته است: اصلاحات به‌واسطه مفهوم رقابت، مفهوم مالی و مفهوم تساوی. اصلاحات رقابت، در درجه اول با هدف گسترش تولیدات اقتصادی همراه با توسعه کیفیت کار، با کمک مؤسسه‌های آموزشی شامل اصلاحاتی مانند غیرمتمرکز نمودن، توسعه منابع مدیریت آموزشی، تغییر در برنامه درسی و ... می‌باشد. اصلاحات مالی، با توجه به نیاز به پیشرفت اقتصادی و شرایط رشد اقتصادی در یک کشور به‌وسیله کاهش هزینه‌های عمومی از زیاد به کم و کاهش هزینه‌های دانش‌آموز در تمام سطوح به‌وسیله افزایش ساینز کلاس می‌باشد. اصلاحات تساوی نیز به مفاهیمی از قبیل زنان، فقرا و کسانی که نیازهای ویژه داشته یا در مناطق روستایی زندگی می‌کنند، اشاره می‌کند. آنچه از پیشینه پژوهش حاصل آمده آن است که در خارج از کشور، نقطه تأکید به‌طور عمده بر پیامدهای جهانی شدن، فرصت‌ها و خطرات آن بوده است. همچنین در درون مرزهای ملی نیز به جهانی شدن به‌عنوان مقوله‌ای فرصت‌ساز و امکان‌آفرین نگریسته شده است. در حقیقت جهانی شدن توانسته موجب پویایی نظام آموزش عالی گردد و امکان‌های تازه‌ای را در جهت هرچه شکوفاتر شدن آن خلق نماید.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به دسته‌بندی تحقیقات بر اساس هدف و نحوه گردآوری داده‌ها، تحقیق حاضر از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی است. همچنین از نظر گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی که درصدد شناخت علمی چگونگی وجود پدیده‌هاست، می‌باشد. در این پژوهش محقق با استفاده از نمونه‌گیری، اقدام به جمع‌آوری داده‌ها نموده و سپس با استفاده از تحلیل آماری، نتایج را به جامعه تعمیم داده است. جامعه آماری این تحقیق، آموزش عالی در ایران از جمله دانشگاه‌ها، آموزش‌شکده‌ها، دانشسراها، پژوهشکده‌ها، پژوهشگاه‌ها و مراکز تربیت معلم در ایران می‌باشد. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. ابتدا در سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری به توصیف و تلخیص ویژگی‌های

۱) Carnoy

جمعیت‌شناختی افراد نمونه در تحقیق شامل جنسیت، سن، میزان تحصیلات و... پرداخته شد و سپس در سطح استنباطی برای بررسی صحت و سقم فرضیه‌ها و روابط بین متغیرهای تحقیق از «مدل معادلات ساختاری» و به‌طور اخص تکنیک تحلیل مسیر با استفاده از نرم‌افزار پی ال اس استفاده گردید. توسط تحلیل عاملی تأییدی مشخص گردید که مدل تحقیق از برآزش خوبی برخوردار است و بیانگر هم‌سو بودن سؤالات با سازه‌های نظری است. در نهایت توسط آزمون تی تک‌نمونه‌ای به بررسی مؤلفه‌های تحقیق پرداخته شده است.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

در بخش توصیفی به ویژگی نمونه آماری و بیان مشخصه‌های توصیفی متغیرهای پژوهش پرداخته شده و در بخش استنباطی با به‌کارگیری تکنیک تحلیل عاملی، تأییدی چندسطحی با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی ال اس و آزمون تی زوجی با استفاده از نرم‌افزار اس پی اس اس به بررسی سؤالات مشخص شده پژوهش مطابق با مدل مفهومی پرداخته شده است. نسخه ۲ نرم‌افزار اسمارت پی ال اس برای تدوین مدل معادلات ساختاری و اس پی اس اس نسخه ۲۴ برای آمار توصیفی و آزمون تی استفاده شده است.

اول: بررسی توصیفی ویژگی‌های دموگرافیک

نتایج توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی اعضای نمونه

		فراوانی درصد	
		۳۵	۲۰-۳۰
		۶۱	۲۱-۳۰
		۲۳	۳۱-۴۰
		۷	۴۰>
		۳۸۴	مجموع
		۲۶۹	آقا
		۱۱۵	خانم
		۳۸۴	مجموع
		۳۱	فوق دیپلم
		۲۱۱	لیسانس
		۱۲۳	فوق لیسانس
		۱۹	دکتر
		۳۸۴	مجموع
		۲۷۳	مجرد
		۱۱۱	متاهل

دوم: آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

توصیف متغیرها از آن جهت دارای اهمیت است که نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش بر اساس داده‌ها و شاخص‌های این متغیرها استخراج می‌گردد. داده‌های تحقیق دارای مقیاس فاصله‌ای هستند. برای توصیف متغیرهای پژوهش از شاخص‌های مرکزی و پراکندگی استفاده شده است. در این پژوهش تعداد ۴۰۰ پرسشنامه توزیع شده است که در نهایت ۳۸۴ پرسشنامه‌ی قابل تحلیل، گردآوری شده است. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول زیر خلاصه شده است.

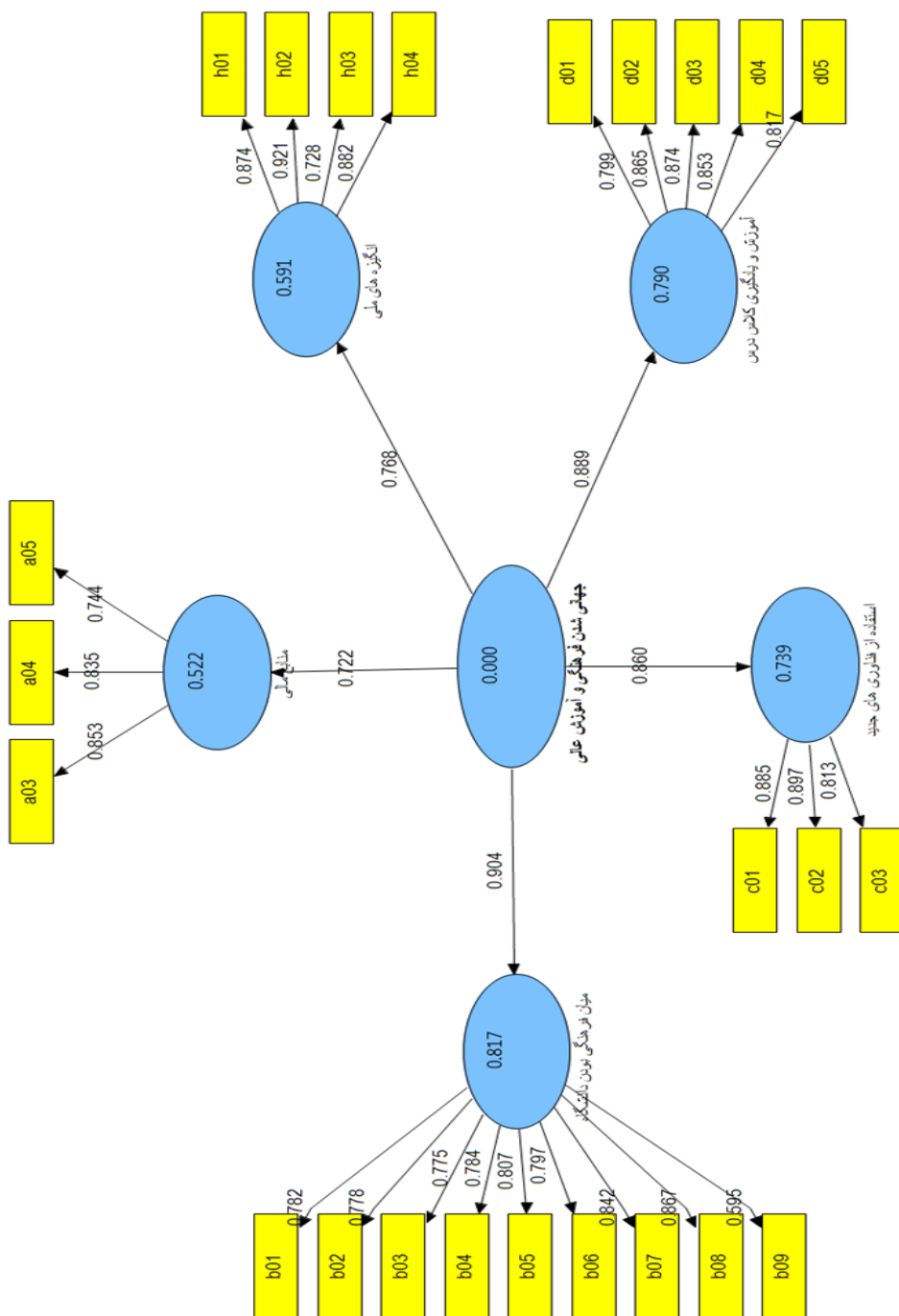
متغیرهای تحقیق	تعداد	میانگین	میانه	انحراف	
				معیار	شاخص‌های نرمالیتی
				چولگی	کشدگی
۱- منابع مالی	۳۸۴	۲/۳۴۲	۲/۳۳۳	۰/۸۱۴	۰/۳۷
۲- استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش	۳۸۴	۲/۴۵۵	۲/۳۳۳	۰/۷۴۴	۰/۳۲۴
۳- انگیزه‌های مالی	۳۸۴	۲/۷۱۳	۲/۷۵	۰/۸۵۱	۰/۳۹۶
۴- میان‌فرهنگی بودن دانشگاه	۳۸۴	۲/۷۶۴	۲/۷۷۸	۰/۷۴۴	۰/۳۰۹
۵- آموزش و یادگیری در کلاس	۳۸۴	۲/۷۶۲	۲/۸	۰/۷۶۹	۰/۳۵۶

سوم: اعتبارسنجی مدل‌های اندازه‌گیری

قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرضیات و مدل مفهومی تحقیق، اطمینان یافتن از صحت مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای برون‌زا و درون‌زا ضروری می‌باشد. این کار از طریق تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم صورت گرفته است. تحلیل عاملی تأییدی یکی از قدیمی‌ترین روش‌های آماری است که برای بررسی ارتباط بین متغیرهای مکنون (متغیرهای اصلی) و متغیرهای مشاهده‌شده (گویه‌های پرسشنامه) به کار برده می‌شود و بیانگر مدل اندازه‌گیری است (برن، ۱۹۹۴).

این تکنیک که به برآورد پارامترها و آزمون فرضیه‌ها با توجه به تعداد عامل‌های زیربنایی میان نشانگرها می‌پردازد، مبتنی بر یک شالوده تجربی و نظری قوی است و مشخص می‌کند

که کدام متغیرها با کدام عامل (ابعاد آن عامل) و همچنین کدام عامل با کدام یک از عواملها همبسته است.

بررسی دیاگرام تحقیق و نتایج تحلیل عاملی تأییدی

شکل فوق تحلیل عاملی تأییدی چندسطحی را در حالت تخمین استاندارد نشان می‌دهد. در این نمودار، اعداد و یا ضرایب به سه دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول تحت عنوان معادلات اندازه‌گیری مرتبه اول هستند که روابط بین مؤلفه‌ها و شاخص‌ها می‌باشد (بیضی و مستطیل). به این ضرایب بارهای عاملی مرتبه اول گفته می‌شود. دسته دوم روابط بین متغیر اصلی (جهانی‌شدن فرهنگ و آموزش عالی) و پنج بعد (۱-منابع مالی، ۲-استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش، ۳-انگیزه‌های مالی، ۴-میان فرهنگی بودن دانشگاه، ۵-آموزش و یادگیری در کلاس) می‌باشند (بارهای عاملی مرتبه سوم).

چهارم: کیفیت مدل اندازه‌گیری

از آزمون‌های دیگر ارزیابی مدل اندازه‌گیری، آزمون بررسی کیفیت آن است. کیفیت مدل اندازه‌گیری توسط شاخص اشتراک با روایی متقاطع (Cv Com) محاسبه می‌شود. این شاخص در واقع توانایی مدل مسیر را در پیش‌بینی متغیرهای مشاهده‌پذیر از طریق مقادیر متغیر پنهان متناظرشان می‌سنجد. چنانچه این شاخص عدد مثبتی را نشان دهد، مدل اندازه‌گیری از کیفیت لازم برخوردار است. برای بررسی کل مدل اندازه‌گیری، میانگین این شاخص را گرفته و چنانچه مثبت باشد، کل مدل اندازه‌گیری از کیفیت مناسبی برخوردار است. همچنین سه مقدار $0/02$ ، $0/15$ و $0/35$ برای شاخص Cv Com به ترتیب میزان کیفیت کم، متوسط و زیاد را برای مدل اندازه‌گیری ارائه می‌دهند. نتایج حاصل از این آزمون در جدول زیر آورده شده است و همان‌طور که ملاحظه می‌کنید برای تمامی متغیرهای موجود در پژوهش، این شاخص مثبت بوده و میانگین کل این شاخص برابر $0/658$ است که نشان از کیفیت مطلوب و بالای مدل اندازه‌گیری دارد.

متغیرهای پنهان	CV-COM
آموزش و یادگیری کلاس درس	0/709
استفاده از فناوری‌های جدید	0/750
انگیزه‌های ملی	0/730
جهانی‌شدن فرهنگی و آموزش عالی	0/483
منابع مالی	0/660
میان فرهنگی بودن دانشگاه	0/615
میانگین کل	0/658

پنجم: نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای جهت پاسخ به سؤالات تحقیق

کدام مؤلفه و شاخص با نسبت جهانی شدن فرهنگ و آموزش عالی تناسب دارد و کدام

شاخص ندارد؟

نتیجه ارزیابی	سطح معناداری	آماره تی	انحراف معیار	میانگین	شاخص‌ها	متغیرهای اصلی
نامطلوب	۰۰۰/۰	۷۰۶/۱۳-	۹۱۲/۰	۳۶۲/۲	دانشگاه‌های برجسته در ایران کمک‌های مالی مناسب دریافت می‌کنند.	منابع مالی
نامطلوب	۰۰۰/۰	۸۷۰/۱۲-	۹۷۵/۰	۳۵۹/۲	بودجه دانشگاه‌ها و مؤسسات مالی در ایران تنوع یافته و این امر باعث خودمختاری و آزادی این مؤسسات شده است.	
نامطلوب	۰۰۰/۰	۹۲۱/۱۴-	۹۱۳/۰	۳۰۵/۲	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران بخش اعظمی از تلاش‌های مربوط به کارآفرینی و اشتغال را محقق کرده‌اند و مرز بین علم و دانشگاه را کم کرده و به دنبال ایجاد رقابت‌پذیری تجاری ملی هستند.	
نامطلوب	۰۰۰/۰	۳۳۷/۱۲-	۹۷۶/۰	۳۸۵/۲	آموزش اینترنتی یکی از روش‌های رایج آموزش در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران است.	استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش
نامطلوب	۰۰۰/۰	۵۰۵/۹-	۹۹۳/۰	۵۱۸/۲	تولید دانش در مؤسسات و آموزش عالی در ایران صورت می‌گیرد.	انگیزه‌های ملی
نامطلوب	۰۰۰/۰	۵۳۱/۱۱-	۹۱۶/۰	۴۶۱/۲	ارزیابی روش‌های آموزشی به شیوه آنلاین در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی ایران صورت می‌گیرد.	
نامطلوب	۰۰۰/۰	۸۸۹/۵-	۰۰۵/۱	۶۹۸/۲	رقابت در زمینه پذیرش دانشجویان نخبه و بااستعداد جهانی میان دانشگاه‌ها و مؤسسات ایرانی وجود دارد.	
نامطلوب	۰۰۰/۰	۲۰۷/۵-	۰۴۹/۱	۷۲۱/۲	انگیزه کسب منافع اقتصادی و بهبود درآمد دانشگاه‌ها در میان دانشگاه‌ها و مؤسسات ایرانی وجود دارد.	
نامطلوب	۰۰۰/۰	۸۰۵/۴-	۰۶۲/۱	۷۴۰/۲	ترویج درک و مشارکت بین فرهنگی، یکی از انگیزه‌های دانشگاه‌ها و مؤسسات در ایران است.	

مقیاس‌های اصلی	شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	آماره تی	سطح معناداری	نتیجه ارزیابی
میان فرهنگی بودن دانشگاه	یکی از رسالت‌های دانشگاه‌ها در ایران نزدیک کردن مرزهای جغرافیایی سیاسی و تسهیل اتحادیه‌ها و همکاری‌های استراتژیک است.	۶۹۳/۲	۰۰۶/۱	۹۸۵/۵-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	تنوع فرهنگی در برنامه درسی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران وجود دارد.	۷۳۷/۲	۹۹۶/۰	۳۳۷/۵-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	از روش‌های تدریس جهانی به‌گونه‌ای که همه دانشجویان تشویق به مشارکت شوند در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران استفاده می‌شود.	۶۸۵/۲	۰۱۵/۱	۰۸۱/۶-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	به‌منظور برقراری عدالت در دانشگاه و کلاس‌های مراکز آموزش عالی ایران، ارزیابی نتایج و نمرات صورت می‌گیرد.	۷۹۴/۲	۹۸۴/۰	۰۹۸/۴-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	تقویم آموزشی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی ایران به‌گونه‌ای تنظیم می‌شود که تعطیلات رسمی همه مذاهب و فرهنگ‌ها در آن بگنجد.	۷۱۱/۲	۰۱۵/۱	۵۷۸/۵-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	در انتشارات دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران یکسوتری و تعصب قومی و نژادی و مذهبی وجود ندارد.	۸۸۰/۲	۰۸۵/۱	۱۶۴/۲-	۰۳۱/۰	نامطلوب
	در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران مکان‌های مناسب برای مناسک مذهبی همه مذاهب تدارک دیده شده است.	۷۹۲/۲	۹۶۶/۰	۲۲۷/۴-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	استفاده از زبان انگلیسی در تحقیق و آموزش در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران رایج است.	۷۵۰/۲	۹۴۲/۰	۲۰۰/۵-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	برنامه تحصیلی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران بین‌المللی‌سازی می‌شوند. بدین ترتیب که زمینه سفر دانشجویان به کشورها و دانشگاه‌های پیشرفته رایج است.	۷۸۹/۲	۹۹۹/۰	۱۳۹/۴-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	میزان پذیرش یادگیری بین‌المللی و آموزش از راه دور در دانشگاه‌ها افزایش یافته است.	۷۵۰/۲	۹۶۴/۰	۰۸۱/۵-	۰۰۰/۰	نامطلوب

منظورهای اصلی	شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	آماره تی	سطح معناداری	نتیجه ارزیابی
آموزش و یادگیری در کلاس درس	ساختار و آرایش کلاس درس در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران به گونه‌ای است که یادگیرنده و محیط یادگیری هر دو پویا هستند.	۷۴۲/۲	۰۱۶/۱	۹۷۲/۴-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران برای طراحی برنامه آموزشی بر شناسایی و طبقه‌بندی تیپ‌های مختلف شخصیتی اساتید و دانشجویان تأکید می‌شود.	۷۰۶/۲	۹۸۸/۰	۸۳۷/۵-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	در یادگیری دانشجویان در دانشگاه‌های ایران، کیفیت استاد و کیفیت تدریس یکی از عوامل تعیین‌کننده کلیدی محسوب می‌شود.	۸۷۸/۲	۹۸۲/۰	۴۴۳/۲-	۰/۰۰۰	نامطلوب
	شرایط فیزیکی فضای آموزش (شامل صندلی، تزیینات، میزان تراکم، حیطه‌ی خصوصی، شرایط صدا و انعکاس صدا، دمای کلاس، کیفیت هوا، کلاس‌های بدون پنجره، زمین بازی و نور و رنگ) در مراکز آموزش عالی ایران دارای اهمیت زیادی است.	۶۴۳/۲	۹۴۸/۰	۳۷۶/۷-	۰۰۴/۰	نامطلوب
	در فرآیند انتقال دانش، اساتید در مراکز آموزش عالی ایران از روش‌های تدریس مناسب (روش تعاملی) و وسایل کمک‌آموزشی استفاده می‌کنند.	۸۴۱/۲	۹۹۳/۰	۱۳۶/۳-	۰/۰۰۰	نامطلوب
منظورهای اصلی	۱- منابع مالی	۳۴۲/۲	۸۱۴/۰	۸۴۸/۱۵-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	۲- استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش	۴۵۵/۲	۷۴۴/۰	۳۵۵/۱۴-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	۳- انگیزه‌های مالی	۷۱۳/۲	۸۵۱/۰	۶۱۴/۶-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	۴- میان‌فرهنگی بودن دانشگاه	۷۶۴/۲	۷۴۴/۰	۲۰۸/۶-	۰۰۰/۰	نامطلوب
	۵- آموزش و یادگیری در کلاس	۷۶۲/۲	۷۶۹/۰	۰۶۴/۶-	۰۰۰/۰	نامطلوب

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتایج تحلیل توصیفی نشان داد که اکثریت نمونه تحت بررسی شامل مردان مجرد در رده سنی ۲۱-۳۰ سال، دارای تحصیلات لیسانس بوده‌اند.

همچنین نتایج تحلیل توصیفی متغیرهای تحقیق نشان داد که مقادیر میانه و میانگین تمامی متغیرهای مدل در وضعیت موجود دارای مقادیری پایین‌تر از حد متوسط بوده‌اند (بیشتر از سه شده‌اند) و نشان می‌دهد که ارزیابی این متغیرها در وضعیت رضایت‌بخشی قرار نداشته است. نتایج آزمون چولگی و کشیدگی و آزمون کلموگروف اسمیرنوف نیز نشان از نرمال بودن توزیع داده‌ها داشت.

نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که واریانس‌های شاخص‌ها توسط متغیر مکنون خود، به خوبی توضیح داده شده‌اند و تمامی بارهای عاملی مؤلفه‌ها، بالای ۰/۵ و آماره تی آن‌ها بالای ۱/۹۶ بوده و هیچ‌کدام از سؤالات پرسشنامه حذف نگردیده است. همچنین نتایج تحلیل عاملی نشان داد که مؤلفه منابع مالی بیشترین همبستگی را با سؤال اول خود (دانشگاه‌های برجسته در ایران کمک‌های مالی مناسب دریافت می‌کنند)، مؤلفه میان‌فرهنگی بودن دانشگاه بیشترین همبستگی را با سؤال هشتم خود (برنامه تحصیلی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران بین‌المللی سازی می‌شوند، بدین ترتیب که زمینه سفر دانشجویان به کشورها و دانشگاه‌های پیشرفته رایج است)، مؤلفه استفاده از فناوری‌های جدید بیشترین همبستگی را با سؤال دوم خود (تولید دانش در مؤسسات و آموزش عالی در ایران صورت می‌گیرد)، مؤلفه آموزش و یادگیری کلاس درس بیشترین همبستگی را با سؤال سوم خود (در یادگیری دانشجویان در دانشگاه‌های ایران، کیفیت استاد و کیفیت تدریس یکی از عوامل تعیین‌کننده کلیدی محسوب می‌شود) و مؤلفه انگیزه‌ها با سؤال دوم خود (انگیزه کسب منافع اقتصادی و بهبود درآمد دانشگاه‌ها در میان دانشگاه‌ها و مؤسسات ایرانی وجود دارد) بیشترین همبستگی را نشان داده است. در واقع این سؤال‌ها (شاخص‌ها) در اندازه‌گیری مؤلفه مورد نظر، عملکرد بهتر و اهمیت بالاتری می‌توانند داشته باشند.

همچنین جهانی‌شدن فرهنگی و آموزش عالی به ترتیب با مؤلفه میان‌فرهنگی بودن دانشگاه با بار عاملی (۰/۹۰)، با مؤلفه آموزش و یادگیری کلاس درس با بار عاملی (۰/۸۸)،

با مؤلفه استفاده از فناوری جدید با بار عاملی (۰/۸۶)، با مؤلفه انگیزه‌ها با بار عاملی (۰/۷۶) و در نهایت با مؤلفه منابع مالی با بار عاملی (۰/۷۲) بیشترین همبستگی را دارد. در نهایت با توجه به اهداف مطرح شده در تحقیق حاضر، به بررسی نتایج آن‌ها به کمک آزمون تی تک‌نمونه‌ای پرداخته شد:

نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که اختلاف معنادار منفی بین میانگین شاخص‌های مؤلفه منابع مالی و مقدار متوسط (۳) وجود دارد. به طوری که مقدار میانگین به دست آمده برای شاخص‌های دریافت‌های کمک مالی مناسب، تنوع بودجه دانشگاه‌ها، کارآفرینی و کاهش مرز بین علم و دانش از سه کوچک‌تر شده و آماره تی این شاخص‌ها از بازه بحرانی خارج شده است (سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است) و سطح ارزیابی از این مؤلفه نامطلوب است.

نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که اختلاف معنادار منفی بین میانگین شاخص‌های مؤلفه استفاده از فناوری‌های نوین و مقدار متوسط (۳) وجود دارد. به طوری که مقدار میانگین به دست آمده برای شاخص‌های آموزش اینترنتی، تولید دانش و ارزیابی آموزش آنلاین از سه کوچک‌تر شده و آماره تی این شاخص‌ها از بازه بحرانی خارج شده است (سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است) و سطح ارزیابی از این مؤلفه نامطلوب است.

نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که اختلاف معنادار منفی بین میانگین شاخص‌های مؤلفه انگیزه‌ها و مقدار متوسط (۳) وجود دارد. به طوری که مقدار میانگین به دست آمده برای شاخص‌های پذیرش دانشجوی نخبه، کسب منافع اقتصادی، مشارکت بین فرهنگی و نزدیک کردن مرزهای جغرافیایی از سه کوچک‌تر شده و آماره تی این شاخص‌ها از بازه بحرانی خارج شده است (سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است) و سطح ارزیابی از این مؤلفه نامطلوب است.

نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که اختلاف معنادار منفی بین میانگین شاخص‌های مؤلفه میان فرهنگی بودن و مقدار متوسط (۳) وجود دارد. به طوری که مقدار میانگین به دست آمده برای شاخص‌های تنوع فرهنگی در برنامه درسی، روش‌های تدریس جهانی، ارزیابی نتایج و نمرات، تقویم آموزشی بین فرهنگی، عدم تعصب و یک‌سونگری در

انتشارات دانشگاه، استفاده از زبان انگلیسی در تحقیق و آموزش، برنامه بین‌المللی تحصیلی و آموزش از راه دور از سخ کوچک‌تر شده و آماره تی این شاخص‌ها از بازه بحرانی خارج شده است (سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است) و سطح ارزیابی از این مؤلفه نامطلوب است. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که اختلاف معنادار منفی بین میانگین شاخص‌های مؤلفه آموزش و یادگیری در کلاس درس و مقدار متوسط (۳) وجود دارد. به طوری که مقدار میانگین به دست آمده برای شاخص‌های ساختار کلاس درس پویا، شناسایی تیپ‌های شخصیتی مختلف اساتید و دانشجویان، کیفیت اساتید و تدریس، شرایط فیزیکی آموزش و روش‌های تدریس مناسب و تعاملی از سه کوچک‌تر شده و آمار تی این شاخص‌ها از بازه بحرانی خارج شده است (سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است) و سطح ارزیابی از این مؤلفه نامطلوب است.

به طور کلی نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که اختلاف معنادار منفی بین میانگین تمامی شاخص‌های مؤلفه منابع مالی، استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش، انگیزه‌ها، میان‌فرهنگی بودن دانشگاه، آموزش و یادگیری در کلاس درس و مقدار متوسط (۳) وجود دارد. به طوری که مقدار میانگین به دست آمده برای تمامی شاخص‌ها از سه کوچک‌تر شده و آمار تی از بازه بحرانی خارج شده است (سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ شده است). در نتیجه از دید افراد شرکت‌کننده در این تحقیق هیچ کدام از شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی، ارزیابی مناسبی از دید دانشجویان نداشته‌اند و با جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی تفاوت دارد؛ بنابراین ضعف جدی در جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران وجود دارد.

همچنین به زعم نگارنده، پیشنهادها زیر برای تحقیقات آتی ضروری به نظر می‌رسد:

- محققان می‌توانند از مدل مورد استفاده در این تحقیق در حوزه مؤسسات و شرکت‌های خدماتی و تولیدی استفاده کنند و نتایج را با نتایج به دست آمده در این تحقیق مقایسه نموده و به نتایج جامع‌تری دست یابند.
- محققان می‌توانند تأثیر جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران را بر تولید دانشگاه‌های نسل سوم (کارآفرین) از طریق مکانیزم‌های تعدیل‌گر و میانجی‌گری همچون (سن و اندازه دانشگاه، اختلافات سیاسی و ...) نیز بررسی نمایند.

نتایج پژوهش

نتایج	متغیرهای اصلی
به لحاظ منابع مالی، پتانسیل جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران وجود ندارد.	۱-منابع مالی
به لحاظ استفاده از فناوری، پتانسیل جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران وجود ندارد.	۲-استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش
به لحاظ انگیزه‌ها، پتانسیل جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران وجود ندارد.	۳-انگیزه‌ها
به لحاظ میان فرهنگی بودن، پتانسیل جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران وجود ندارد.	۴-میان فرهنگی بودن دانشگاه
به لحاظ آموزش و یادگیری، پتانسیل جهانی شدن فرهنگی و آموزش عالی در ایران وجود ندارد.	۵-آموزش و یادگیری در کلاس

فهرست منابع و مآخذ

الف. فارسی

- ابراهیم آبادی، حسین (۱۳۹۵)، *سیاست‌گذاری فرهنگی آموزش عالی*، تهران: پژوهشکده مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- التباخ، فیلیپ‌جی؛ ریزبرگ، لیز و رامبلی، لورای (۱۳۹۴)، *روندهای آموزش عالی جهانی: رهگیری یک انقلاب دانشگاهی*، مترجمان محمدرضا سعیدآبادی و پروین احمدخانلو، تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- حکیم‌زاده، رضوان؛ عطاران، محمد (۱۳۸۴)، *تأثیر جهانی‌شدن بر جهت‌گیری‌های آینده برنامه‌ریزی درسی در نظام‌های متمرکز*، مجموعه مقالات همایش تمرکز و عدم تمرکز در فرآیند برنامه‌ریزی درسی، به کوشش نعمت‌الله موسی‌پور، تهران: انجمن مطالعات برنامه درسی و پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
- رحیمی، مهرک؛ نبی‌لو، زهرا (۱۳۸۷)، *جهانی‌شدن و ضرورت اصلاح دوره‌های آموزش زبان انگلیسی در ایران؛ چالش‌ها و فرصت‌ها*، فناوری و آموزش، سال سوم، شماره ۲.
- شکوری، علی. (۱۳۸۹)، *آموزش و جهانی‌شدن*، برگ فرهنگ، دوره جدید، شماره ۲۱.
- قاسم‌پور دهاقانی، علی (۱۳۹۰)، *تبیین رویکرد بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی*، پایان‌نامه دکترای تخصصی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه اصفهان، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- مهاجری تهرانی، زهرا (۱۳۹۱)، *تهدیدات و فرصت‌های پدیده جهانی‌شدن بر آموزش عالی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)، دانشگاه پیام نور استان تهران، مرکز پیام نور تهران.

ب. انگلیسی

- Arnove, R.F., and C.A. Torres (2007), *Comparative education: The dialectic of the global and the local*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Bousbil, and Carabajal(2011), *Implications of globalization for distance education in the United States*, American Journal of Distance Education, v25 n1.
- Carnoy, D. M. (1999), *Globalization and Educational Reform: What Planners Need to Know*. Paris: UNESCO: 15.
- Dato, Al-Karim(2009), *Critical ethnography, local-global cultural dynamics and students identity: respective from an urban school in Pakistan*. department of Integrated Studies in Education, McGill University.

- Derek Thompson(2019), *How Globalization Saved the World and Damned the West?*, the atlantic, Ideas, archive, 2019, 02.
- Johann Weiß, Dr. Andreas Sachs, and Heidrun Weinelt(2018), *2018 Globalization Report(Who Benefits Most from Globalization?)*, © 2018 Bertelsmann Stiftung.
- Lopez, V. Kambutu, J.(2011), *Multicultural Education within the Era of Internalization and Globalization*, Multicultural Perspectives, 13(1), 3–4.
- Merriman, W., Ncoletti, A.(2008), *globalization and American education, the Educational forum*, vol. 72, PP.8-22, UK: Routledge.
- N.S. Siddharthan, and K. Narayanan(2018), *Globalisation of Technology*, Department of Humanities and Social, Sciences, Indian Institute of Technology Bombay, Mumbai, Maharashtra, India.
- Paul Krugman(2018), *Globalization: What Did We Miss?*, The graduate center, city university of New York.
- Raj A. Arokiasamy (2011), *An Analysis of Globalization and Higher Education in Malaysia*. Quest International University Perak (QIUP)No. 222.
- Stromquist, N. P. (2007), *Internationalization as a response to globalization: Radical shifts in university environments*. Higher Education 57:81–105.
- Torres, C.A. (2009) *Education and neoliberal globalization*. New York: Routledge.
- Vanshica Kant(2019), *When did globalization begin? The answer might surprise you*, world economic forum(weforum.org/agenda/2019/01).

